

Feminist Pedagoji

Fevziye Sayılan

Eleştirel pedagojinin bir alanı ya da dalı olarak feminist pedagoji, 1960'ların sonunda ortaya çıkan ikinci dalga olarak adlandırılan kadın kurtuluş hareketinin akademi, eğitim ve okula yönelttiği feminist sorgulama içinde şekillendi ve harekete katılan çok sayıda akademisyen, aktivist ve öğretmenler tarafından eğitim kurumlarına taşındı. Feminist pedagojinin merkezinde yerleşik düşünce kalıplarını, bilim ve bilme yollarını sorgulayan feminist meydan okuma var. Bu sorgulamayı özel kılan feminist harekete katılan kadınların oluşturduğu bilinç yükselme gruplarında ortaya çıkan birbirinden öğrenme, sorgulama, öz sorgulama yöntemi ile ulaşılan eleştirel bilinç durumu. Kadınlar için özgürleştirici bilgiyi arama ve buna ulaşma yollarını bulma arayışının somutlandığı bilinç yükseltme grupları feminist pedagojinin tetikleyici olmuştur. Özgürleştirici bilgi arayışı feminist pedagojiyi eleştirel pedagoji ile de buluşturmuştur. Eleştirel pedagojinin bütün diğer versiyonları gibi, feminist pedagoji de öğrenenlerin özgürlük bilincini geliştirmelerine, otoriter eğilimleri tanımalarına, yapıcı eyleme geçme becerisi kazanmalarına yardımcı olmayı amaçlar. Eleştirel pedagoji bilginin statik ve mutlak olmadığını, aksine

öğreten ve öğrenen arasındaki etkileşim ve açık uçlu bir müzakere sürecinde yapılandırıldığını ileri sürer. Feminist pedagoji, toplumsal cinsiyetin sınıfta nasıl kritik bir rol oynadığını, sadece öğretilenleri değil, nasıl öğretildiğini de etkilediğini vurgulayarak, eleştirel pedagojinin uzamını genişletmiştir. Eleştirel Pedagojinin en önemli teorik dayanaklarından biri olan ve 1970'lerin başında çıkan Freire'nin Ezilenlerin Pedagojisi'nin okul sistemine yönelik radikal eleştirisiyle zenginleşmiştir. Freire'in özgürleştirici pedagojisi gibi, feminist pedagoji de iktidar ve bilinç yükseltme hakkında benzer varsayımlara dayanıyor, baskının varlığını ve bunun sona erdirilme ihtimalini kabul ediyor ve birincil hedefi ve arzusu toplumsal dönüşümün sağlanmasını hedefleyen dönüştürücü öğrenme. Bununla birlikte, feminist kuramın kimliklerin ve baskıların çok yönlü ve değişen doğası ile farklı baskı sistemleri arasındaki kesişimi dikkate alan yaklaşımları ve feminist bilincin önemi konusundaki vurgusu, Freireci bilinçlenme sürecinde göz ardı edilen öğrenci kadar öğretmenin sosyal konumunu ve bilincini sorgulamayı da içeriyor (bkz Weiler,

ilk ortaya çıktığı 1970'lerden bu yana feminist pedagoji en somut biçimiyle yine aynı dönemde akademi içinde disiplinlerarası bir alan olarak kendine yer açan kadın çalışmaları ya da toplumsal cinsiyet çalışmalarında ve siyah queer feminist pedagoji, erkeklik çalışmaları gibi adlar altında hayata geçirildi ve giderek farklı disiplinler (sanattan, teolojiye kadar) altında kendine uygulama alanı buldu. Dolayısıyla bugün ilk çıkış noktasından ilerleyen, ancak feminist teorinin giderek genişleyen kapsamı içinde çeşitlenen feminist pedagojilerden söz etmek mümkün.

Liberal ve psikanalitik feminist kuramlara dayanan, bireysel dönüşüm odaklı, kadınların deneyimini merkeze alan ve öğrenmenin duygusal boyutuna vurgu yapan psikolojik modeller. Psikolojik modellerin göz ardı ettiği sosyal yapıları tanıyan, toplumsal cinsiyet, sınıf, ırk, cinsel yönelim gibi çoklu baskı ve ayrımcılık dinamiklerinin öğrenmenin niteliği ve yönü üzerindeki belirleyiciliğini merkeze alan, öğrenenlere yapısal güç ilişkilerini sorgulama araçları sunan yapısalcı (radikal, sosyalist, Marksist feminist) modeller. Çoklu baskı ve ayrımcılık sistemlerini kabul etmelerine rağmen, sadece bu sosyal yapılara odaklanmanın sınırlılığında dikkat çekerek, toplumsal cinsiyetin diğer baskı ve ayrımcılık sistemleriyle etkileşimine; bir etkileşim düzlemi olarak bireyin konumsalılığına ve çoklu kimlik özelliklerine odaklanan post yapısalcı modeller. Tisdell'in (2012) feminist pedagoji ile ilgili yaptığı bu üçlü sınıflandırmaya dayanak olan farklı teorik yaklaşımlar, feminist pedagoji konusunda bazı ortak varsayımlar ve ilkeleri paylaşıyorlar.

Bugün pratikte feminist pedagoji adı altında öğretme ve öğrenme süreçleriyle ilgili derslik uygulamalarına ilişkin seçimlerimize rehberlik eden tek bir kuramdan bahsedilemese de, feminist pedagojinin farklı perspektifleri öncelikle eğitimin ne olabileceğine fakat çoğunlukla da ne olmadığına ilişkin belirli teorik varsayımlarla başlar. Feminist pedagojinin her türünde ana sorunsal toplumsal cinsiyet ve en öncelikli konu 'kadın'dır. Bir diğer ortak nokta, geleneksel öğrenme ve bilme kavramlarını eleştirir ve iktidar ve bilgi arasındaki verili bağlantıyı kabul eden alternatif bir epistemolojik çerçeve ile başlar. Aynı zamanda özgürleştirici öğrenmeye kapı aralayan bazı ortak temalar vardır. Bu temalar bilgi ve iktidar/otorite arasındaki ilişkinin farkındalığı; öğrenme ortamlarında deneyim ve duyguların rolü; kimliğin karmaşıklığının kabulü; öğreten ve öğrenenin konumsallığı; söz ve sessizlik gibi. Yine derslik ya da öğrenme ortamlarında öğretenlere/öğretmenlere yol gösteren belirli ortak ilkelerden söz etmek mümkün. Sınıfta eşitlik-

çi ilişkiler için gayret etmek; tüm öğrencilere birey olarak değerli olduklarını hissettirmeye çalışmak; öğrenme kaynağı olarak öğrencilerin deneyimini kullanmak, öğrenenleri güçlendirmek, katılımcıları toplumsal cinsiyet cenderesinden özgürleştirecek düşünme ve eylem biçimlerine alıştırmak gibi.

Feminist pedagoji geniş anlamında toplumsal baskının sorgulanmasıyla ilgilidir. Öğrenme ortamlarında bunların yeniden üretimini ortadan kaldırmaya çalışan eleştirel eğitim geleneğinin önemli bir temsilcisidir. Pedagojinin politik doğasını kabul ederek, daha geniş toplumsal kültürel dönüşüm için özgürleştirici öğrenmeye angaje olan eğitimciler tarafından hayata geçirilmektedir.

Kaynaklar

Tisdell, E. (2012) "Post Yapısalcı Feminist Pedagojiler ve Özgürleştirici Feminist yetişkin Öğrenme Kuram ve Pratiğinin Olanakları ve Sınırlılıkları,". **Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim**. Der. Fevziye Sayılan. Dipnot Yayınları. Ankara.

Shrewsbury, C.M. "Feminist Pedagoji Nedir?" **Eleştirel Pedagoji**. Sayı 31. Ocak-Şubat 2014

Weiler, K. (1991) "Freire and Feminist Pedagogy of Difference," **Harvard Educational Review**. Vol.62 No 4.s 449-474.

Latter, P. (1991). **Getting Smart: Feminist Research and Pedagogy With/in the Postmodern**. Routledge. London&New York

Hooks, B. (2016) **Feminizm Herkes İçindir**. BGST Yayını. İstanbul.

Kramarae, V. Russo, A. and Tredichler, P.A.(1985) **A Feminist Dictionary**. Rivers Oram Press. London.